

Učitelj

VISOKA UČITELJSKA ŠKOLA U ČAKOVCU
2.
2002.

ISSN 1333-1396

UDK 37

UČITELJ

Godišnjak Visoke učiteljske škole
U Čakovcu
2.

Visoka učiteljska škola u Čakovcu
Čakovec, 2002.

ZNANSTVENO – NASTAVNA BIBLIOTEKA

**Knjiga 6.
UČITELJ (2.)**

**Nakladnik
VISOKA UČITELJSKA ŠKOLA U ČAKOVCU**

**Za nakladnika
prof. dr. Stjepan Hranjec**

**Uredništvo
mr. Đuro Blažeka, dr. Stjepan Hranjec, mr. Tamara Turza-Bogdan**

**Urednik
prof. dr. Stjepan Hranjec**

**Lektor
mr. Đuro Blažeka**

**Kompjutorski slog
prof. Krunoslav Mikulan
Tamara Kancijan**

**Tehnički urednik
Vladimir Horvat graf. ing.**

Naklada: 700 primjeraka

**ISSN 1333-1396
UDK 37**

**Tisak
TISKARA HORVAT
Tiskano u travnju 2002.**

Riječ-dvije na početku

I ovaj, drugi broj godišnjaka "Učitelj" trodijelan je.

U prvom dijelu objavljeni su radovi sa stručno-znanstvenog skupa "Kajkavsko narječe i književnost u nastavi" što se već sedmi put zaredom održava u organizaciji Visoke učiteljske škole i uz pripomoć Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu.

Istodobno, Organizacijski odbor narečenog skupa raspisao je književni natječaj "Pavić Mikula" za najbolje djeće kajkavske rade. Nazivom se, dakako, hoće očuvati hommage kajkavskom pjesniku, ali i višegodišnjem djelatniku Učiteljske škole u Čakovcu, a natječajem pak potaknuti djeće stvaralaštvo. Odziv je nadmašio sva očekivanja: pozivu se odazvalo 45 škola s 276 đačka rada!

Najbolje rade objavljujemo uz stručno-znanstvene priloge.

U drugom dijelu svojim se prilozima predstavljaju neki nastavnici VUŠ-a i studenti, a u treći pak su uvršteni temeljni podaci o ustanovi.

I ovaj godišnjak skroman je prinos temeljnoj usmjeridbi njegova nakladnika glede poticanja stručnog, znanstvenog rada i književnih ostvaraja na području sjeverozapadne Hrvatske.

U Čakovcu, travnja 2002.

Glavni i odgovorni urednik

Mr. sc. Đuro Blažeka

Visoka učiteljska škola u Čakovcu

DIJALEKTOLOŠKA GRAFIJA I METODE NJEZINA PRIBLIŽAVANJA STUDENTIMA

Sažetak

Autor raspravlja o načinima na koje se studenti mogu upoznavati s kajkavskim fonemima (posebice samoglasnicima) i grafemima kojima se ti fonemi bilježe u znanstvenoj dijalektologiji. Za svaki grafem iz znanstvene dijalektologije daje primjere i objašnjava njihov izgovor (posebice za nenaglašene samoglasnike). Za potpuno razumijevanje samoglasničke problematike potrebno je usvojiti kategorije otvorenosti / zatvorenosti samoglasnika, naglašenosti / nenaglašenosti samoglasnika i labavosti u izgovoru nenaglašenih samoglasnika. Na kraju objašnjava vježbu pravljenja analognih stupaca kojom studenti trajno usvajaju znanje o kajkavskim samoglasnicima.

1.1. Upoznavajući se s jezičnim vrednotama naše kajkavštine, naši su se studenti najprije počeli zanimati kako zapisivati primjere u kojima se čuje pravo bogatstvo najrazličitijih samoglasnika. Svi odmah osjete, bez ikakvih teoretskih dijalektoloških znanja, da analogije prema 5 štokavskih samoglasnika nisu ni približno dovoljne da dočaraju to akustičko bogatstvo.

1.2. No, prije nego što sam ih počeo poučavati grafiji, postavio sam si pitanje: S kojom ih grafijom upoznavati? S onom koju je profesor Zvonar predložio prije dvadesetak godina¹ ili onom službenom iz Hrvatskog

---

¹ Ivo Zvonar - Stjepan Hranjec: *Jezik i govor u okviru međimurske narodne pjesme i u okviru šireg kajkavskog područja* (Poglavlje o govoru): Zvonar, Hranjec, *Usmena narodna književnost na tlu Međimurja*, Čakovec, 1980, str. 251 - 262.

dijalektološkog atlasa (projekt Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje)². Rješenja profesora Zvonara bila su doista od neprocjenjivog značaja za daljnje istraživanje međimurske kajkavštine. On je prvi jasno odredio da u donjomeđimurskim govorima postoji 10 različitih samoglasnika i odredio fonološke opozicije između njih. Označavanje mjesta naglaska jedini je napredak koji je danas postignut. To pojednostavljuje prepoznavanje samoglasnika u nenaglašenoj poziciji. Budući da je izgovor samoglasnika u nenaglašenoj poziciji uglavnom proizvoljan, nije potrebno dosljedno bilježiti njihov izgovor (v. 2.2.).

1.3. Grafemi koje je predložio prof. Zvonar bili su prilagođeni pisaćem stroju jer su se koristili dijakritički znakovi koji se lako stave iznad osnovnih 5 štokavskih samoglasnika. To je bilo izuzetno praktično rješenje jer se na taj način omogućila šire uporaba takve grafije. No danas više nema ograničenja u izboru znakova jer nam računalni sustav nudi neograničeni izbor grafema. Svako računalo ima u sebi pohranjeno nekoliko tisuća znakova. Ako netko i nema neke grafeme, za nekoliko ih minuta presnimi od onoga koji ih ima ili mu ih informatičar vrlo brzo sam izradi. Zbog toga nema više nikakvih zapreka u korištenju one grafije kojom se koristi znanstvena dijalektologija i koja je razumljiva bilo kojemu lingvistu u bilo kojem kutku svijeta.³ Velika je šteta što Vinko Žganec nije bio upoznat makar s nekim pojednostavljenim vidom dijalektološke grafije kojom bi barem približno označio izgovor vokala u pjesmama koje je skupio.⁴

---

² *Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje*

³ Druga je stvar što današnji *art direktori* (nekadašnji *grafički urednici*) u izdavačkim kućama nemaju volje uhvatiti se u koštač s time zbog toga što se ne razumiju u jezikoslovje. O tom je problemu pisao A. Gluhak: "Praslavenske riječi za naše riječi *Hrvat, sunce, lijek, zub, meso* često budu napisane kao *H7rvat(in)7, sln6ce, lEk7, zoNb7, meNso* - umjesto *H7rvat(in)7, s7ln7ce, lēk7, z7b7, mēso*".

Alemko Gluhak: "Jesu li nam potrebna posebna hrvatska slova?", *Jezik*, god. 48., br.4, 121-160, Zagreb, 2001.

⁴ "Međutim, građa je s lingvističkog stajališta iskoristiva u ograničenom opsegu, i to uglavnom za morfologiju a posebno i u potpunosti s obzirom na leksik. Za fonologiju Žgančeva je građa iskoristiva uglavnom za konzonantizam, manje za vokalizam a rijetko za prozodiju." Mijo Lončarić: *Žgančev doprinos poznавању kajkavštine*. Narodna umjetnost, posebno izdanje 3, Zagreb 1991., str. 195-202.

O načinu na koji bi trebalo izdati sljedeća izdanja pjesama koje je skupio Žganec pisao sam u radu čiji sam sažetak izložio u Pečuhu 2000.g., a objavljen je u zborniku s tog skupa: Đuro Blažeka: *Odnos između Žgančevih zapisa narodnih pjesama pomurskih Hrvata i živoga govora*. Zbornik radova s 5. međunarodnog znanstvenog kroatističkog skupa održanog u Pečuhu 2000., Pečuh, 2001.

1.4. Takvim načinom pisanja možemo i opravdati nastavu dijalektologije pred onima koji bi nam možda prigovarali zbog lokalpatriotizma ili gubljenja vremena na zavičajne govore. Mi samo učimo studente međunarodnoj dijalektološkoj grafiji kako bi bili lingvistički pismeni.

1.5. No sve to ipak nije presudan problem. Lako je usvojiti i jednu i drugu grafiju ako se poznaje bit stvari, a to je poznavanje vrijednosti koje postoje u tom vokalnom sustavu.

2.1.1. Evo kako izgledaju grafemi koje je predložio prof. Zvonar (prvonavedeni)⁵ i grafemi iz Hrvatskog dijalektološkog atlasa (drugonavedeni).

à = 'o glàava / gl'òva, hràniti / xr'ònìti, làsi / l'òsi, pràzno / pr'òznu

a = 'a postajti / pušt'ajti "postaviti", hamer / x'amer "čekić", lagev / l'agef "bačva"

ê = 'e rêci / r'ècì "reći", sêsti se / s'ëstì se, jêknuti se / j'ëknutì se "udariti se u nešto ili nekoga u prolazu", št'êrc / št'ërc "prosjak"⁶

è = 'e mèso / m'esu, prèjti / pr'eji "procí", grèda / gr'eda, potèčì / puł'tečì "potegnuti"

é = 'ie vréme / vr'iëme, séno / s'ienù "sijeno", šténge / št'iënge "stepenice"

e = 'e mesec / m'ësec, vlesti / vl'estì "uspjeti stati u neki prostor", prelo / pr'ëlu "rupa", reh / r'ex

o = 'o konj / k'oń, počtì / p'očtì, mortik / m'ortìk "možda"

ó = 'o čóhljati se / č'òxlatì se "češati se", pót / p'òt, sónce / s'once, vóščiti / v'òščitì "priželjkivati nešto", móž / m'òš

i = 'i čislo / čislù, kokob'iljkač / kükub'iłkač "éuk", njif / n'if "njihov"

---

⁵ Tom grafijom nije napisano mnogo tekstova. Jedan takav tekst objavio je Lászlo (Bulczo Lászlo: *Desetosamoglasnički sustav međimurskoga govora. Kaj 2-3*, Zagreb 1994.), a nedavno je međimurski pjesnik Josip Janković objavio zbirku duhovne poezije koja je cijela pisana u toj grafiji i iz koje se dosta pouzdano mogu iščitati jezične osobine autorovog rodnog mjesta Strelca pokraj Male Subotice (Josip Janković, *Cvet križnoga drenja*. NIVA, Varaždin, 2000).

⁶ Ovaj je leksem nastao kontrakcijom od etnika "Štajerac". Razloge tome što su Štajerci u Međimurju postali sinonim za siromaštvo treba tražiti u nekadašnjem obiteljskom uređenju u Štajerskoj gdje je sve naslijedivao najstariji sin, a ostali su morali trbuhom za kruhom u svijet (tako su mnogi došli u Međimurje gdje su najčešće postajali služe). Zanimljivo je da postoji i leksem bez preglashedenog samoglasnika: št'arc. Značenje mu je "ljubavnik, ali isključivo neke udovice". Naime, posebno su udovice trebale pomoći u obrađivanju zemlje, a iz tog pomaganja se razvilo i još nešto drugo. Do vjenčanja nije dolazilo zbog protivljenja udovičine rodbine. Postoji i imenica šterč'ija "siromaštvo".

u = u nucati / n'ucati, fljučnuti / fl'učnući "pljunuti", čučika / čučka
hipokoristik za "kokoš"

2.1.2. Bilježenju suglasnika u kajkavštini posvetit će poseban rad. No odmah treba napomenuti da u široj upotrebi doista ne bi trebalo inzistirati na bilježenju suglasnika dijalektološkom grafijom (osim možda za neslogotvorno *u* koje se u mnogim mjesnim govorima javlja kao zamjena za *l* u glagolskom pridjevu radnom muškog roda jednine: *r'čkeu, b'iu, čuu*). Važno je da studenti te grafeme prepoznaju u stručnoj literaturi.

-č - kajkavska srednja afrikata za koju se kaže da se nalazi između č i č

-ž - kajkavska srednja afrikata za koju se kaže da se nalazi između dž i đ

-l - lateralni palatalni suglasnik (nema nikakvog razloga da ga studenti ne bilježe s grafemom *lj* kojim se u dijalektologiji bilježi slijed fonema

l + j koji se ne stapa u *l*, npr. u *ves'elje. 'olje* gdje se posebno čuje i *l i j*)

-ní - nazalni palatalni suglasnik (nema nikakvog razloga da ga studenti ne bilježe grafemom 'nj' kojim se u dijalektologiji bilježi slijed fonema

n + j koji se ne stapa u *ń*, npr. u standardnoj riječi *injekcija*)

-x - velarni frikativni suglasnik (nema nikakvog razloga da ga studenti ne bilježe uobičajenim *h* kojim se inače u dijalektologiji bilježi faringalni frikativni suglasnik)⁷

-*u* - neslogotvorno *u* (možda bi bilo najjednostavnije da ga studenti bilježe s *v*)

2.2. Prof. Zvonar je i u nenaglašenoj poziciji bilježio najčešću realizaciju. No ako se zabilježi mjesto naglaska i ako se zna da u nenaglašenoj poziciji vlada relativna proizvoljnost u realizaciji, dovoljno je pisati 4 vrijednosti: *i, u, a i e* te znati unutar kojih vrijednosti se njihov izgovor može kretati⁸:

⁷ Vrlo je teško očekivati da netko drugi osim profesionalnog dijalektologa razlikuje faringalno i velarno *h*.

⁸ Vesna Zečević u svojoj studiji o fonološkim neutralizacijama u kajkavskom vokalizmu osvrće se na vrijednosti *e / u i o / u:*

"Po tome se međimurski govori izdvajaju od svih ostalih istraživanih govorova, jer u rezultatu neutralizacije dviju opreka po difuznosti: /e/ ~ /i/ → [i], /o/ ~ /u/ nije drugi član opreke, nego nova, treća jedinica: /e/ ~ /i/ [i], /o/ ~ /u/ → [u]. U rezultatu tih dvaju neutralizacijskih procesa četiri su fonemske zamjene: /i/ → [i], /o/ → [u], /u/ → [u]. Radi jednoobraznosti prikaza svih neutralizacijskih procesa i fonemske zamjene u istraživanim govorima, u rezultatu se tih procesa i fonemske zamjene u međimurskim govorima donose u ovome radu fonemi s kojima se glasovi [i] i [u] mogu identificirati, tj. [i] kao član fonema i-tipa, a [u] kao član fonema u-tipa, dakle /e/ ~ /i/ → /i/, tj. /e/ → /i/; /o/ ~ /u/ → /u/, tj. /o/ → /u/. ZEČEVIĆ, 1993, 52-53.

2.2.1. Samoglasnik *e* u nenaglašenoj poziciji ostvaruje se u vrijednostima između *e* i *ɛ*, i to centralnije od njih. To znači da izgovor riječi *k'amen* u stvarnosti može biti *k'amən*, *k'amen* i *k'amən*. U riječi *r'ace* (N mn. od *r'aca* "patka") izgovor može biti *r'acə*, *r'ace* i *r'acə*.

2.2.3. Samoglasnik *u* ostvaruje se u vrijednostima između *o* i *u*, i to centralnije od njih. To znači da izgovor D jd. imenice *br'at* može biti *k br'atɔ*, *k br'ato* i *k br'atu*. U imenici *urm'ɔr* "ormar" izgovor može biti *ɔrm'ɔr*, *orm'ɔr* i *urm'ɔr*.

2.2.4. Samoglasnik *i* ostvaruje se u vrijednostima između *i* i *iɛ*, i to centralnije od njih. To znači da izgovor glagola *ž'eti* može biti *ž'eti* i *ž'et'iɛ*. Izgovor DL jd. imenice *ž'əna* može biti *ž'əni* i *ž'ən'iɛ*.

2.2.5. Izgovor nenaglašenih samoglasnika nije fakultativan u sljedećim pozicijama:

2.2.5.1. Kad se *e* nađe u prvom slogu iza ' *ɛ* i ' *ɔ*, njegov je izgovor dosta otvoren (blizu *ɛ*) zbog utjecaja krajnje otvorenih naglašenih samoglasnika, npr.

- *j'elen*, *b'erek*, *m'ele* (prez. 3. 1. jd.), *j'ezeru* "tisuća", *puz'ere* (prez. 3. 1. jd.), *nab'ere* (prez. 3. 1. jd.), *m'ene* (z. G jd.), *kr'evet*, *z'emje* (N mn.), *č'ěšnek*
- *k'ozje* (prez. 3. 1. jd.), *p'ozje* (A mn.), *xr'ognenu* (prid. sr. r. N jd.)

2.2.5.2. Kad se *i* nađe u prvom slogu iza ' *o* i ' *iɛ*, njegov se izgovor približava samoglasniku ' *ie* zbog utjecaja krajnje zatvorenih samoglasnika, npr.:

- *ž'otl*, *zag'otitl*, *us'oditl*, *xp'otitl*, *k'orica*, *kr'ołi* (prez. 3. 1. jd. od *kr'oł<t<*)

"U sjeveroistočnome dijelu, na području istočnoga dijela međimurskog dijalekta, broj se neutralizacijskih položaja dviju opreka po difuznosti /ɔ/ ~ /u/ i /e/ ~ /i/ povećava i one se neutraliziraju u svim nenaglašenim slogovima. Po inventaru članova tih opreka, uz te se govore vežu i govori u Nedeljancu i Vidovcu, ali ne i po rezultatu tih neutralizacija, po kojem se ti međimurski govori izdvajaju od svih ostalih istraženih govora. U rezultatu su, naime, tih neutralizacija dvije nove jedinice, i to [i] u rezultatu neutralizacije opreke /e/ ~ /i/, i [u] u rezultatu neutralizacije opreke /ɔ/ ~ /u/. Vesna Zečević: *Fonoološke neutralizacije u kajkavskom vokalizmu*. Zavod za hrvatski jezik, Zagreb, 1993., str. 52-53

- *rię'či* (N mn. od *r'ięč*), *ud'ięfčići* se "odučiti se", *l'iępi* (prid.), *kl'ięśčićma* (I mn.), *s'iędi* "sijed" (prid.)

3.1. Zbog toga je cilj ovog rada prikaz jedne od mogućih metoda upoznavanja studenata s vokalnim sustavom koji vrijedi za većinu međimurskih govora. Izuzetak su svetomartinski i vratišinečki govor gdje je diftonški samoglasnički sustav.⁹

Većina studenata ima u sebi taj sustav. Naš je zadatak to znanje osvijestiti. Vrlo je važno odmah razbiti predrasude o mađarskom utjecaju na izgovor pojedinih kajkavskih vokala. Jer ako je naš vokalni sustav nastao pod utjecajem nečeg tako nepoznatog i dalekog kao što je mađarski jezik, onda je to nemoguće usustaviti i nema se smisla baviti time (to je razlog što mnogi odustaju od upoznavanja s kajkavskim vokalizmom).

Razlog je velikom broju samoglasnika **gubitak opreke po kvantiteti i modulaciji**. Upravo zbog toga u štokavskom postoji samo 5 samoglasnika jer štokavci mali broj samoglasnika nadoknađuju duljinama, kračinama, silaznom i uzlaznom intonacijom: kao što je nama teško naučiti štokavske naglaske, tako su njima teški naši samoglasnici.¹⁰

3.2. Da bi studenti usvojili taj sustav, potrebno je usvojiti sljedeće pojmove i kategorije:

a) kategorija otvorenosti / zatvorenosti - Studentima treba objasniti da pri izgovoru otvorenih samoglasnika njihov izgovor ide prema grlu i duže ga možemo reproducirati (*ž'ęęęna*, *gl'ęęęęęę*). Kod zatvorenih vokala izgovor ide prema van (*vr'ięięięięme*, *r'ęęęęęka*) i ne možemo ga reproducirati tako dugo kao otvorene samoglasnike.

b) kategorija labavosti izgovora nenaglašenih samoglasnika

- Studentima treba objasniti da u nenaglašenoj poziciji svaki govornik može sasvim proizvoljno izgovoriti taj samoglasnik: *'idem k br'atu*, *'idem k br'ato*, *'idem k ž'ęni*, *'idem k ž'ęnie*

---

⁹ Većina podataka o međimurskoj kajkavštini koje navodim nalazi se u mojoj doktorskom radu "Međimurski govor" koji je trenutno u završnoj fazi izrade (mentor je dr. Mijo Lončarić).

¹⁰ To je razlog "neobičnosti" kajkavskih vokala u Međimurju, a ne utjecaj mađarskog jezika kao što to misle mnogi laici!

c) Vrlo je važno u svijesti stvoriti kategoriju naglašena / nenaglašena pozicija. To je lako usvojiti. Kod naglašenog sloga makne nam se neki dio tijela i gotovo je nemoguće da ne zamijetimo na kojem je slogu naglasak.

3.3.1. Treba napomenuti da u mnogim gornjomeđimurskim govorima postoje diftonzi *ei* i *ou*. Diftong *ei* obično dolazi na mjestima gdje je u monoftonoškim govorima *'iɛ* (kad potječe od jata), a *ou* dolazi na mjestima gdje je u monoftonškim govorima *'o* (kad potječe od starog stražnjeg nazala).

3.3.2. U gornjomeđimurskim govorima postoji *o* u nenaglašenoj poziciji, ali samo kao dio pridjeva radnog u muškom rodu jednine: *fkr'o*, *d'elo*, *ubl'eko sem se*.

3.4.1. Kao što vidimo, problem prepoznavanja je u različitim *o* i različitim *e* u naglašenoj poziciji. Sada slijedi vježba pravljenja analognih stupaca. Prije toga im treba napomenuti da je otvoreno *ø* nastalo od dugog *a*, *'iɛ* od dugog jata i poluglasa, a *'e* od kratkog jata i poluglasa¹¹. To im može biti pomoć i u pravopisu iako to nije uvijek baš tako dosljedno. Čuo sam da neki profesori hrvatskog jezika pokušavaju provesti na razlici između hrvatskog i srpskog: ako je u srpskom *beeeeelo*, *vreeeeme*, onda je *ije*, a ako je *mesec*, onda je *je*. Kajkavski bi nam ipak trebao biti nešto bliži od srpskog jezika pa bi bilo bolje iskoristiti učeničko poznавanje kajkavštine.

3.4.2. Evo kako bi trebala izgledati vježba pravljenja analognih stupaca. Profesor kaže jedan slog na književnom jeziku. Studenti se trebaju sjetiti riječi u kojima će pokriti sve vrijednosti kajkavskih samoglasnika. Naglašeni slog može biti na bilo kojem mjestu u riječi (inicijalni, medijalni i finalni), ali većina će odgovora ipak biti s riječima gdje će taj naglašeni slog biti inicijalni.

Profesor pomaže tako da dugo artikulira te samoglasnike. Evo nekoliko primjera:

RO:

r'øoooooo....: r'øka, r'øbec "rubac", gr'øzdje, vr'øčč, r'øbiti "rubiti"
r'ooooooo....r'obača, r'osa, r'ok "rog", ubuṛ'ožen "svadljiv, ratoboran", r'oda

---

¹¹ Naravno, samo u onim govorima gdje su izjednačeni jat i poluglas u naglašenoj poziciji. U Sv. Martinu, Štrigovi i Sv. Urbanu poluglas se u naglašenoj poziciji reflektirao kao otvoreni *e*-samoglasnici što je arealna pojava prema slovenskim dijalektima.

r'qoqoqoq...r'qma "rama", r'gjšl "radije", r'gsti "rasti", r'qkač "obrtnik koji izrađuje mrtvačke sanduke"

VO:

v'qoqoqoq.....: v'qla, v'oski "uzak", v'ok¹², v'osčti "hlepjeti", v'ozlati "zamrsivati", v'os "mjerna jedinica za prijevoz tereta" (*Dup'glal sam dv'o oze s'iēna.*)

v'oooooo....: v'oda, v'očka, pučv'oziti "pregaziti nekim prijevoznim sredstvom", v'ogel, v'oxati "mirisati", v'ozel "uzao"

v'qoqoq...: v'qga, duv'qzati, v'olek "valjak", v'ondratj "lutati", v'qpnū NO

n'qoqo....: n'orj, n'os, n'ovj, uŋ'ot "onuda", n'oc̄

n'ooo....: n'oga, n'oči (G jd. od n'oc̄), n'osi (imp. od nus'itj), n'orčti se, n'ovet "nokat"

n'qoqoq...:¹³ n'qdra "njedra", n'gjza "tavan", n'qpak, n'gjti, n'qgel "nagao", n'qsp

LE

l'ieieieie...: l'iepu, l'iek, l'iēni, l'iētatj, l'iek, puł'iēvatj

l'eeeeee...: l'etu, l'esa "drvena ograda", l'etrika "električna struja", kuł'ēnu l'eeeeeee...: l'et "led", l'en "lan", l'ecati se, l'epani "plosnat"

l'ęęęę...: l'ęči se, l'ętva, l'ęfek, kuł'ęslin "vrsta jednostavnih kolica"

b'ięieieie...: b'ieli, b'ięsen, b'ięrsa, b'ięzati "trčati; bježati", b'iędnj (u b'iędna m'ęša "misa koja počinje oko 11 sati")

b'ęęęę...: b'ęzek "bazga", b'ętva "stabljika kukuruza ili pšenice", b'ęgati, puł'b'ęči, b'ęleši (komp.)

b'eeeeee...: b'elij se "kesiti se", b'eklati "mucati", deb'elj

b'ęęęę...: b'ętek "bolest", b'ęrek "močvara", puł'b'ęri (imp. od pułbr'ati)

Jasno, ako se zada slog u kojem se nalazi dva suglasnika, izbor je manji i teži. Dovoljno je ako studenti uspiju pronaći i jedan primjer. Čak ako se primjer i ne nađe, cilj je postignut jer studenti usvoje artikulaciju kajkavskih samoglasnika.

---

¹² Jasno, oni u čijim je mjesnim govorima slogotvorno *l* dalo *u*, odmah će reagirati i reći da kod njih nije zatvoreno 'q već *u*.

¹³ Reakcije na predložena rješenja doći će od onih u čijim mjesnim govorima nazalni suglasnici pretvaraju otvorene samoglasnike u zatvorene (posebice su to mjesta u srednjem Medimurju, npr. Orehovica, Podturen, Mala Subotica i Turčišće).

VRE

vr'ieieieie...: vr'ieme, uvr'iediti

vr'eeeq...: vr'eče "vreća", vr'ezati "kotačima upasti u mekani teren ili manju udubinu"

vr'eeee...: vr'editi, vr'e "uskoro"

vr'eeq...: vr'eqči "ureći"

PRO

pr'oooo...: pr'obati, pr'ostiti

pr'oooo...: pr'oč "u stranu", pr'osil (gl.p.r.m.r.jd. od prus'iti)

pr'ooqq...: pr'ovi, pr'ovda, pr'ositi, pr'ozan, pr'ol (gl.p.r.m.r. jd. od pr'ati)

Vrlo su dragocjene reakcije onih u čijim se mjesnim govorima kaže drugačije nego što to većina tvrdi. Zar ima bolje prilike za dijalektološka otkrića? Naravno, sve to pravi znanstvenik ipak mora provjeriti direktno na terenu, no velika je stvar kad vam netko ukaže na ono što treba provjeriti.

POPIS LITERATURE:

1. Blažeka, Đuro: *Govor Preloga*. Kaj 2, Zagreb, 1998., 23-38
2. Blažeka, Đuro: *Govor Svetoga Petra kraj Ludbrega*, Kaj VI, Zagreb, 2000., 35-46.
3. Blažeka, Đuro: *Odnos između Žgančevih zapisa narodnih pjesama pomurskih Hrvata i živoga govora*. (rad s 5. međunarodnog znanstvenog kroatističkog skupa održanog u Pečuhu 2000.)
4. Blažeka, Đuro: *Model za studentsko istraživanje kajkavskih govora na Visokoj učiteljskoj školi u Čakovcu*, Učitelj (godišnjak VUŠ-a u Čakovcu), Čakovec, 2001., 26-31
5. Blažeka, Đuro: *Germanizmi u međimurskim govorima*, Riječ, HFD, Rijeka, 2001., 7-16.
6. Gluhak, Alemko: "Jesu li nam potrebna posebna hrvatska slova?", Jezik, god. 48., br. 4, 121-160, Zagreb, 2001.
7. Bulczo, Lászlo: *Desetosamoglasnički sustav međimurskoga govora*. Kaj 2-3, Zagreb, 1994.
8. Janković, Janko: *Cvet križnoga dreva*. NIVA, Varaždin, 2000.
9. Lončarić, Mijo: *Kaj - jučer i danas*, Čakovec, 1990.
10. Lončarić, Mijo: *Žgančev doprinos poznavanju kajkavštine*. Narodna umjetnost, posebno izdanje 3, Zagreb 1991., str. 195-202.
11. Lončarić, Mijo: *Kajkavski vokalizam*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik XX, Zagreb, 1994.
12. Lončarić, Mijo: *Kajkavsko narjeće*. Školska knjiga, Zagreb, 1996.

13. Schneeweis, Eugen: *Die deutschen Lehnwörter im serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*, Berlin, 1960. str.107.
14. Šojat, Antun: d: *Prelog (OLA 31)*, Fonološki opisi srpskohrv. / hrv., slovenskih i makedonskih govora obuhvaćenih OLA. Sarajevo, 1981., str. 331 -337.
15. *Upitnik za hrvatski dijalektološki atlas Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje*
16. Zečević, Vesna: *Fonološke neutralizacije u kajkavskom vokalizmu*. Zavod za hrvatski jezik, Zagreb, 1993.
17. Zvonar, Ivo – Hranjec, Stjepan: *Jezik i govor u okviru međimurske narodne pjesme i u okviru šireg kajkavskog područja* (Poglavlje o govoru): Zvonar, Hranjec, *Usmena narodna književnost na tlu Međimurja*, Čakovec, 1980, str. 251 - 262.
18. Zvonar, Ivo: *Jedan mogući prikaz fonetsko-fonoloških značajki međimurskih (kajkavskih) govora*. Zbornik radova sa stručno-znanstvenih skupova u Čakovcu 1996-2000., Čakovec, 2000., 60-70.

DIALECTOLOGY GRAPHEMES AND THE METHODS OF BRINGING THEM CLOSER TO STUDENTS

Summary

The author discusses the ways in which students can acquaint themselves with the Kajkavian phonemes (particularly vowels) and graphemes that are used to record the phonemes in scientific dialectology. An example is given for every scientific dialectology grapheme and its pronunciation is explained (especially for unstressed vowels). In order to completely understand the problems of vowels we need to adopt the categories of open/closed vowels, stressed/unstressed vowels and ambiguity in the pronunciation of unstressed vowels. Finally, an exercise of analogous sequence is explained which can help the students to adopt the knowledge on Kajkavian vowels.